

ANTİK ÇAĞDA KADIN VE HURMA İLİŞKİSİNE DAİR BAZI DÜŞÜNCELER

Araştırma Makalesi / Research Article

Özdemir, B.Ş. (2021). Antik Çağda Kadın ve Hurma İlişkisine Dair Bazı Düşünceler *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 578-591.

Geliş Tarihi: 20.03.2021

Kabul Tarihi: 05.04.2021

E-ISSN: 2149-3871

Bilsen Ş. ÖZDEMİR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

bilsenozdemir@nevsehir.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-5639-2088

ÖZ

Bu çalışmanın çıkış noktasını -ikonografik bir değerlendirme olmaksızın- Karatepe emziren anne kabartması ve Leto'nun doğum mitosu özelinde hurma ağacının kadınlar ile olan ilişkisi oluşturur. Hurma ağacının Mezopotamya'da ortaya çıkan varlığı, onun önemli bir besin kaynağı olmasıyla güçlenmiş ve zamanla tek başına ya da tanrısal karakterle ilintili dinsel bir anlam kazanmasına da sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda onun, Dumuzi, İnanna/İhtar, Mulissu gibi tanrı ve tanrıçalarla yakın bir ilişkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Ne var ki, hem kutsalın kendisi hem de tanrının içinde algılandığı bir ağaç olarak hurmanın özellikle kadınlarla olan ilişkisinin ise çok daha derin bir anlam taşıdığına dair veriler mevcuttur. Mezopotamya yazılı belgelerinin aktardıklarına göre hurma zor doğumlarda kadınlara yardım eden ve aynı zamanda kadının besleyici gücüne katkı sağlayan bir ağaçtır. Diğer yandan dikkat çeken önemli bir nokta ise bu durumun bugünün modern tıp verileriyle de doğrulanmış olmasıdır. Dolayısıyla söylenebilir ki, hem Karatepe'de emziren bir anne kabartmasında, hem de bir Yunan mitosundaki doğum tasvirinde hurmanın görülme sebebi kadim halklarca bunun çoktan tecrübe edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antik Çağda Kadın, Antik Çağda Doğum, Antik Çağda Emzirme, Hurma, Hurma ağacı, Leto, Karatepe.

SOME THOUGHTS ON THE CONNECTION BETWEEN WOMEN AND DATE IN ANCIENT TIMES

ABSTRACT

This article, absent of an iconographic assessment, began with the Karatepe nursing mother relief and the connection between date palms and women in the myth of Leto's childbirth. The emergence of date palms in Mesopotamia, supported by fact that they were an important source of nutrition, brought about their use as a religious symbol related to lone or divine characters. Concordantly, it is clear that dates were closely related to gods and goddess such as Dumuzi, Inanna/Ishtar, and Mulissu. As a tree perceived as holy itself and a part of god, much data supporting the fact that dates gained a much deeper meaning in relation to women, in particular, exist. According to Mesopotamian written documents, dates aided women through difficult childbirth and provided women with their nutritious strength. On the other hand, another important point is the fact that these remedies are verified by medical data. Therefore, we can assume that the presence of dates in both the nursing mother relief of Karatepe and depictions of birth in Greek mythology resulted from ancient populations having many years of experience with dates.

Keywords: Woman in ancient times, Birth in ancient times, Breastfeeding in ancient times, Date, Date Palm, Leto, Karatepe.

1. GİRİŞ

Demir Çağı Karatepe'sinde bir anne çocuğunu hurma ağacının altında emzirir¹ (Fotoğraf 1). Ve ondan yüzyıllar sonra tanrıça Leto'nun doğumunu anlatan bir mitosun geri planında yine bir hurma ağacı belirir (Ovid. *Met.* VI, 332-335) (Fotoğraf 2).

“.....*Ey delikanlı, dağ tanrısı yoktur bu sunakta, o tanrıça, bu sunağın kendisine ait olduğunu söylüyor, bir zamanlar soylu hanımın yeryüzünü yasakladığı, başıboş dolaşan Delos'un yalvaranı güçlükle kabul ettiği, hafif bir ada olarak yüzdüğü zamanlar. Orada dayanarak bir hurma ağacına Pallas'ın ağacıyla birlikte, doğurdu ikizleri Latona, analığın isteğine karşı. Yeni doğum yapan tanrıçanın buradan da kaçtığı söylenir Iuno'dan ve iki tanrısal yavrusunu bağrında taşıdığı.....*”

Ovidius'un, tanrıça Leto'nun tanrısal ikizlerinin doğumunu anlattığı bu metin, bir yandan geneoloji bağlamında önemli bilgileri barındırırken diğer yandan da olay ve olayın yaşandığı yere dair önemli veriler sunar. Anlatıya göre Leto, Hera'nın zulmü yüzünden yeryüzünde kendine doğum yapabilecek bir yer bulamamıştır (Grimal, 1997: 442-443). Ta ki, Delos ona kucak açınca kadar. En nihayetinde doğum vakti geldiğinde, o güne kadar başı boş yüzen ve bu nedenle Hera'nın gazabından hiç korkmayan bir ada olan Delos ona kucak açmış ve tanrıça bir hurma ve Pallas'ın ağacından aldığı güç ile tanrısal ikizlerini dünyaya getirmiştir. Mitosun bundan sonrası, Leto'nun, çocuklarını da alarak geldiği Lykia topraklarında yeni bir öyküyle devam etmiştir. Bu noktada hem mitosun hem de Leto ve ikizlerinin Lykia ile olan ilişkisi farklı verilerin de desteğiyle onların köken ve kimliklerine dair pek çok tartışmanın da odağında olmuştur². Ancak bu çalışmanın odağı ve çıkış noktası tüm bu tartışmalarının dışında kalan “*Orada dayanarak bir hurma ağacına Pallas'ın ağacıyla birlikte, doğurdu ikizleri Latona ...*” satırlarıdır. Zira bu satırlardaki hurma ağacı söylemi ile Karatepe “emziren anne” kabartmasının görünümü birleşince hurma ile kadın arasında -doğal alan tasvirini aşan- muazzam bir bağ belirir. Buradan hareketle, bu çalışmada hurma odağından yola çıkılıp, Mezopotamya'dan Anadolu'ya onun kadın ile olan düşünsel ilişkisine bir perde aralanmaya çalışılacaktır.

2. ANTİK ÇAĞDA HURMA

Hurma, arkeolojik bağlamda erken dönem Mezopotamya kültürlerinden itibaren hem objeler üzerinde karşılaşılan hem de kutsal metinlerde adı anılan bir meyve ağacıdır. Doğu kökenli olduğu kabul edilen bu ağacın Mezopotamya'daki ünü, onun tarım kültüründe önemli bir yer tutmasıyla başlamıştır³. Hurma ağacı, değişken iklim ve toprak koşullarına dahi çok kolay uyumlanabilen bir yapıya sahiptir⁴. Ayrıca o, yetiştiği toprakların insanları için hem besleyici meyveleriyle önemli bir gıda hem de gövdesiyle ağaçtan yoksun coğrafyalar için oldukça gerekli bir hammadde kaynağıdır⁵. Tüm bunların doğrultusunda Mezopotamya'da ilk evcilleştirilen meyve ağaçlarından birinin Hurma ağacı olduğu düşünülmektedir (Popenoe, 1924: 315-317)⁶. S.N. Kramer, dişi ve erkek olarak ayrılan hurma ağacının yapay dölleme uygulamasının Sümerler tarafından bilindiğini dile getirir (Kramer, 2002: 149). Diğer yandan aynı araştırmacı, genel olarak ön Sümer halklarının dilinde hurma için

¹ Karatepe emziren anne kabartması için bkz. Alkım, 1948: s. 544, Lev. 130, Res. 23; Çambel, 1949: s. 28; Akurgal, 2000: s. 202-203, Res. 138; Çambel ve Özyar, 2003: s. 61-63, Lev. 24-25; Darga, 2013: s. 233; Tiryaki, 2019: s. 185, 198, Res. 2.

² Leto'nun doğum mitosunun gerçekleştiği yer ile ilişkili farklı yorumlamalar için bkz. Işık, 2011: s. 108-109; Işkan, 2019: s. 42, 44-47.

³ Hurma palmyegillerden bir ağaçtır. Hurma familyası için bkz. Pázske 2019, 222. Hurma ağacının kökeni ve antik dönemlerdeki olası dağılım alanları için bkz. Hehn, 1885: s. 202-204; Popenoe, 1924: s. 313 vd.; Chao ve Krueger, 2007: s. 1077; El-Hadrami vd., 2011: s. 482; Tengberg, 2012, s. 143; Pázske 2019, 221-222.

⁴ Hurma ağacının tohumları kurak ya da az yağışlı iklime sahip coğrafyalarda rahatlıkla yetişebilmektedir. Tohumlar büyümek için toprağın derinliklerindeki nemli alana ihtiyaç duymakta hatta çoğu zaman tuzlu su ile nemlenmiş topraklarda dahi büyüebilmektedir. Konunun ayrıntıları için bkz. Pruessner, 1920: s. 214-215; Popenoe, 1924: s. 313-314; Chao ve Krueger, 2007: s. 1077.

⁵ Hurmanın Mezopotamya'da ki kullanım alanları için bkz.: Popenoe 1924, 315-316. Ayrıca Mezopotamya mutfak kültüründe hurmanın kullanımı için bkz.: Bober, 2014: s. 82, 90-91, 101.

⁶ Ayrıca Mezopotamya'da hurma ağacının evcilleştirilmesine dair görüşler için bkz. Chao ve Krueger, 2007: s. 1077; El-Hadrami vd., 2011: s. 482; Tengberg, 2012, s. 143.

“sulumb” palmiye için ise “nimbar” kelimeleri kullanıldığını ancak sonraki dönemlerde ise bunların dışında farklı palmiye türlerini nitelendiren yüz elliye yakın başka kelimenin de var olduğunu aktarır (Kramer, 2002: 149). Ayrıca hurma Sümerlere ait çeşitli içeriklerdeki metinlerde de -bazen dikilen bir hurma bahçesi bazen bolluğa bir gönderme, bazen ise tanrıçanın gazabında yok edilerek mahrum bırakılmanın simgesi olarak- sıklıkla anılır (Kramer, 2002: 214-215, 289, 367-368, 412). Dolayısıyla tüm bunlar Mezopotamya’da yazılı belgelerle en azından Sümerlerden itibaren hurmanın önemli bir kaynak olarak ne denli önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlar. Ancak onun Mezopotamya’daki varlığı yalnızca basit bir gıda-insan ya da hammadde-insan ilişkisiyle sınırlı değildir. Zira o, - bölgedeki önemine koşut olsa gerek- dinsel bir anlam da taşımaktadır⁷. Diğer yandan hurma elbette yalnızca Mezopotamya ile de sınırlı kalmamıştır. Başta Mısır olacak şekilde Suriye ve Fenike topraklarında da yayılım göstermiştir. P. Popenoe Hurma’nın Mısır’daki varlığının ön Mısır halklarının Nil Deltası’na gelmesiyle başladığını ve hurmanın Mısır dilinde tatlı anlamına gelen bir kelimeyle ifade edildiğini dile getirir (Popenoe, 1924: 319). Bununla birlikte aynı araştırmacı onun yeme-içme kültüründeki yerine rağmen dinsel bağlamda Mezopotamya kadar ön planda olmadığına da değinir (Popenoe, 1924: 320)⁸. Mezopotamya gibi, hurma ağacına kutsal bir anlam yükleyen diğer kültürler Suriye ve Fenike toprakları olarak anılır (Popenoe, 1924: 320). Diğer yandan söz konusu kültürlerden özellikle Fenike’nin adı, hurmanın batıya taşınmasındaki aracı kültür olarak geçer ve MÖ. 2. bin ile birlikte hurmanın Yunan topraklarına taşındığı kabul edilir (Hehn, 1885: 204; Popenoe, 1924: 320-321)⁹. Nitekim Yunanca da hurma ağacının adlarından birinin Fenike ile doğrudan ilişkili olarak “Φοῖνιξ” olması da bu durumun açık kanıtıdır (Çelgin, 2011: 703). Hurmanın Yunancadaki bir diğer adı da, türün Latince adını oluşturan “*Phoenix dactylifera*” ile ilişkili olarak “δάκτυλος” tur (Güveloğlu, 2019: 52)¹⁰. Adı ister “Φοῖνιξ” ister “δάκτυλος” olarak anılsın, Yunan kültürüne görece daha geç zamanlarda dahil olan bu ağaç hem bir besin kaynağı olarak hem de kıyı boyunu süsleyen görkemiyle doğal peyzaja gönderme yapan bir betim olarak sevilerek kullanılmıştır¹¹. Ayrıca ona özellikle oyunlarla bağlantılı bir zafer anlamı da yüklenmiştir. Roma Dönemi’nde devam eden bu anlamının yanı sıra ise yine mutfak kültüründe ve ikonografide de sıklıkla yer bulmuştur¹². Ancak şu açıktır ki; hurma, Mezopotamya topraklarında sahip olduğu dinsel ilgiyi hiçbir zaman Yunan ve Roma dünyasında görememiştir.

3. ANTİK ÇAĞDA KADIN VE HURMA İLİŞKİSİNE DAİR BAZI GÖZLEMLER

Mezopotamya kültüründe ağaç imgesi oldukça önemli bir yere sahiptir. O, her şeyden önce yaşam için önemli bir katkıdır. Ancak onun Mezopotamya’daki varlığı bu yaşamsal önem ile sınırlı değildir. Mezopotamya’da ağaç, dinsel yaşamın da odağıdır (Eliade, 2009: 270, 272-274). Nitekim, bir yandan “hayat ağacı” yahut “kutsal ağaç” kavramları diğer yandan ise ağaçların sanki bir tanrının temsiliymişçesine ikon olarak kullanılması ve etrafında törenler düzenlenmesi durumu, onun

⁷ Hurma ağacının taşıdığı dinsel anlam için bkz. Popenoe, 1924: s. 317-320; Parpola, 1993: s. 161; Dilek, 2019: s. 312-315.

⁸ Popenoe’ye göre, Mısır kültüründe Hurma tanrılara adak olarak sunulur. Bunun yanı sıra Mezopotamya’da olduğu gibi doğrudan kutsal bir ağaç yahut tanrı sembolizması olarak görülmez. Mısır mutfak kültüründe hurmanın kullanım alanları için bkz. Bober, 2014: s. 57, 65-66, 74.

⁹ Hurma ağacının özellikle MÖ. 2. Bin küçük buluntuları ve duvar resimleri üzerindeki varlığı da bu durumu destekler. Söz konusu veriler için bkz. Boardman, 1970: s. 69, 130, Res. 16, Res. 248; Marinatos, 1973: Lev. 40.

¹⁰ Hurma tanımı için kullanılan “δάκτυλος” parmak anlamı da taşımaktadır. Bkz. Çelgin, 2011: s. 138.

¹¹ Yunan sanatında hurma ağacı en erken Minos kültürüyle birlikte küçük buluntular ve duvar resimleri üzerinde karşımıza çıkar. Bkz. Boardman, 1970: s.69, 130, Res. 16, Res. 248; Marinatos, 1973: Lev. 40. Sonraki dönemlerde ise özellikle vazo resimleri üzerinde hurma ağacına rastlanılır. Söz konusu eserlerde o, çoğu zaman bir peyzaj anlatımı olarak kullanılır. Aias’ın İntiharı ve çeşitli Satyr sahneleri bu bağlamda dikkat çeken örneklerdir. Bkz. Haspels, 1936: Lev 49, Res. a-c; Simon, 1981: Lev. 76; Hellenkemper, 1998: s. 143-144, Res. 75. Bunların yanı sıra ise doğrudan bir dinsel imge olarak olmasa da ilişkili olduğu kült bağlamında kullanıldığı tasvirlerde mevcuttur. Bu bağlamda doğum mitoslarıyla ilişkili Artemis ve Apollon ile kullanımı son derece dikkat çekicidir. Apollon sıklıkla vazo resimlerinde bir hurma ağacının yanında betimlenirken Ephesos kent sikkelerinin arka yüzünde de Artemis’in simgesi geyik ve hurmanın bir arada bulunması önemlidir. Apollon ile ilişkili olan örnekler için bkz. Jacobsthal, 1927: s. 977 Lev. 65, c.; Arias ve Alfieri, 1958: s. 989, Lev. 62.; Von Bothmer, 1985: s. 1248, Res. 188; Ephesos kent sikkesi için bkz. Howgego, 2000: s. 201 Res. 65.

¹² Roma mutfak kültüründe hurmanın yeri ve kullanım alanları için bkz. Bober, 2014: s. 215, 221-224, dn.44, s. 226-227, 229, dn. 55; Clarke, 1979: Lev. 43; Boschung, 1987: Lev. 9, Res. 327; Pappalardo, 2012: s. 264-265, Res. 153.

Mezopotamya için taşıdığı dinsel anlam ve önemin açık kanıtıdır¹³. Ağaçlar içerisinde metinlerde adı en sık anılanlar Sedir, İlgin ve Hurmadır (Dilek, 2019: 305-317). Bu üç ağacın en büyük ortak özelliği arındırıcı nitelikleriyle farklı ritüellerle ilişkilendirilmiş olmalarıdır (Dilek, 2019: 317). Örneğin bu bağlamda Hurma ağacının zor doğumlarla ilişkili büyü metinlerindeki varlığı son derece ilgi çekicidir. Zira, “*Sinnistu la musesertu*” olarak adlandırılan zor doğumlarda hurma ağacı, hem kadının acısını aktarabileceği bir varlık hem de kadının emanet edilebileceği bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır (Soll, 2000: 133). Diğer yandan ise P. Popenoe ve M. Giovino gibi araştırmacıların belirttiğine göre Mezopotamya “*hayat ağacı*” / “*kutsal ağaç*” tasviri de aslında konumuz bağlamında ele alınan hurma ağacını betimlemektedir (Popenoe, 1924: 317-318; Giovino, 2007: 27-30)¹⁴. Ona doğrudan kutsallık yükleyen bu sembolizmin yanı sıra hurmanın tanrısal karakterler ile olan ilişkisi de, onun Mezopotamya’da ki ayrıcalıklı yerini ortaya koymaktadır (Fotoğraf 3). Ki bu bağlamda özellikle İnanna ve onun Dumuzi ile olan ilişkisi son derece önemli veriler sunmaktadır.

Mezopotamya dinsel yaşamında İnanna ve Dumuzi, kutsal evlilikleriyle insanın yeryüzündeki birleşiminin tanrılar katındaki kusursuz temsilidirler¹⁵. Yaygın ve yüzeysel tanımlamalarında, Dumuzi bir çoban tanrı, İnanna ise ambarların tanrıçası olarak anılır (Jacobsen, 2017: s. 43, 182). Ancak elbette temelde bolluk ve bereket ile ilişkili olan bu ana fonksiyonların içerikleri oldukça çeşitlidir (Jacobsen, 2017: s. 41-69, 182-194). Nitekim her iki tanrının konumuz kapsamındaki “hurma” ve “hurma ağacı” ile olan yakın ilişkisi de bu çeşitlilik içerisinde dikkat çekici durmaktadır. Dumuzi, “*Amaushumgalanna*” ismiyle “hurma kümelerinin yüce kaynağı” olarak anılır ve bu isimle o, hurmanın her yıl verdiği tomurcukla bir tutulur (Jacobsen, 2017: 43, 56). Hurmanın yılda bir büyümesinin altında yatan gücün Dumuzi olduğunu söyleyen T. Jacobsen’ aynı zamanda onun hurma ağacına hem güç hem de bereket verdiğini de dile getirir (Jacobsen, 2017: 56). Ne var ki, Dumuzi hurma ağacıyla ilişkili bu tanrısal rolünde yalnız da değildir. Bu noktada Dumuzi kadar dikkat çeken bir diğer isim eşi İnanna’dır. O, “*Hurma salkımlarının hanımı*” olarak adlandırılır ve hasadın ambarlardaki koruyuculuğunu üstlenir (Collins, 2006: 99; Jacobsen, 2017: 55-57, 182). Yani biri hurmaya can verip meyveye dönüştüren diğeri ise meyveleri koruyan ve saklayan olur. Onların hurma ile ilişkili olan bu ortak rolü, düğün mitlerinde de kendini gösterir (Jacobsen, 2017: 53-57). Mit, Dumuzi ile İnanna’nın karşılaşması akabinde şu şekilde devam eder;

“Bir hurma toplayıcısı tırmanyor hurma ağacına, Bir hurma toplayıcısı tırmanyor hurma ağacına kutsal İnanna için, İnanna için tazelerini mi toplayacak? Onun için tazelerini, koyu renkli erkenden olgunlaşmış olanları mı toplayacak? Yoksa İnanna için onların yanı sıra açık renkli erkenden olgunlaşanları da mı toplayacak? Adam onları toplamaya karar verdi, adam onları toplamaya karar verdi ve onları değerli taşları ortaya çıkaran bir yığın halinde toplamaya karar verdi. Ey bakire İnanna, adam onları toplamaya karar verdi, değerli taşları açığa çıkaran bir yığın halinde. Adam yığının yüzeyinde bir araya getirdi laciverttaşları, adam yığının üzerinde bir araya getirdi laciverttaşları İnanna için. Adam kızın kalçalarına takmak için “kalça boncuklarını” buluyor, İnanna ise başına takmak için “baş boncuklarını” buluyor. İnanna kaba kesimli laciverttaş kalıplarını buluyor ve onları boynunun etrafına takıyor! İnce altın örgüler arıyor saçlarına takmak için (Jacobsen, 2017: 53)”

Metin tanrısal çiftin karşılaşmasının akabinde bir hurma toplayıcısının tanrıça için ağaca tırmandığını ve ağaçtan hurmalarla birlikte aynı zamanda tanrıçayı da süsleyecek olan çok değerli taşları çıkartmasını anlatır. Yalın haliyle tanrıçanın düğün öncesi hazırlıklarıyla ilişkilendirilen bu anlatı; T. Jacobsen tarafından dolaylı olarak İnanna’nın sorumlusu olduğu ambarın raflarını süsleyen hurma taneleriyle ilişkilendirilir (Jacobsen, 2017: 56-57). Hiç şüphesiz Dumuzi ile İnanna arasındaki hurma ilişkisi, bu ağacın Mezopotamya için taşıdığı besinsel değerlerin bir yansımasıdır. Ancak şu bir biyolojik gerçektir ki; dişi hurma ağacı meyve vermek için erilinin tozlarına ihtiyaç duyar (Pruessner, 1920: 223-224). Dolayısıyla T. Jacobsen’in açıkladığı doğru önermelere, bu gerçeklik de

¹³ Konunun ayrıntıları için bkz. Collins, 2006: s. 103; Giovino, 2007: s. 171-172; Eliade, 2009: s. 270; Dilek, 2019: s. 312, 314.

¹⁴ Ayrıca konuya değinen diğer çalışmalar için bkz. Penglase, 1997: s. 14-41; Dilek, 2019: s. 312.

¹⁵ İnanna ve Dumuzi hakkında genel değerlendirmeler için bkz. Bottéro ve Kramer, 2006: s. 229-374; Jacobsen, 2017: s. 41-69.

eklendiğinde tanrısal çiftin hurma özelindeki bütünleşmesi tamamıyla anlam kazanır. Hurmanın Mezopotamya dinsel yaşamının erken dönemlerine dayanan bu güçlü varlığı, sonraki dönemlerde de devam eder¹⁶. Bu bağlamda özellikle Assur kültürü hurma ağacının kutsallığını takip edebildiğimiz önemli bir geçiş noktasını oluşturur. Hurma, Assur kültüründe hem sanatsal hem de dinsel içeriklerde yer bulur (Fotoğraf 4). Yeni Assur Döneminin saray yapılarında, - mühür, resim ve kabartmalarla-bazen doğal bir peyzajın parçası bazen ise dinsel anlam yüklenmiş bir “kutsal ağaç” olarak görülür (Fotoğraf 5) (Sevin, 2014: 16, Res. 12, 34, Res. 29, 38, Res. 35, 79, Res. 89-90, 80-81, Res. 91-92). Ayrıca onun yine tanrıçalarla olan bağlantısı da devam eder. MÖ. 7.yy.’a tarihlenen bir kutsal metinde tanrıça İştâr’a “Ey Palmiye ağacı, Ninova’nın kızı” diye seslenilir (Collins, 2006: 99, dn.10.)¹⁷. Ayrıca Assur tanrıçası Mulissu’nun da tıpkı İştâr gibi hurma ağacı ile özdeşleştirildiği bilinir (Parpola, 2000: dn. 61-62).

Tam bu noktadan Karatepe “emziren anne” tasviri ile, Ovidius’un “*Orada dayanarak bir hurma ağacına Pallas’ın ağacıyla birlikte, doğurdu ikizleri Latona ...*” satırlarına yeniden dönecek olursak; buradaki hurmanın altında emzirme ya da ona dayanarak doğurma tasvirinin, basit anlamda bir peyzaj anlatımı yahut Ovidius’un mitos anlatıcılığından ibaret olmadığını anlarız (Fotoğraf 1-2). Zira hurma, yukarıda detaylıca anlatıldığı gibi Mezopotamya’da farklı şekillerde kadın ile yakından ilişkilidir. Leto’nun doğumu söz konusu olduğunda hiç şüphesiz bu ilişkinin odağında doğum eylemi vardır. Mezopotamya büyü metinlerinde rastlanılan ve “Sinnistu la musesertu” olarak adlandırılan zor doğumlarda hurma ağacı doğumun gerçekleşmesi için varlığına başvurulmuş bir aracı olarak karşımıza çıkar (Soll, 2000: 133). Öyle ki o, anlatılan metinde, hem kadının acısını aktarabileceği hem de kadının emanet edilebileceği bir güçtür. Hurma açıkça doğumda yardımına ihtiyaç duyulandır. Üstelik bu durum yalnızca antik çağın sembolizmi üzerinden açıklanan ve anlamı kişiler tarafından yüklenen bir yargı da değildir. Çünkü modern tıbbın ortaya koyduğu veriler de, Mezopotamya büyü metinlerini doğrulamaktadır. Buna göre 2011 yılında Journal of Obstetrics and Gynaecology dergisinde yayınlanan makaleden elde edilen veriler son derece dikkat çekicidir (Al-Kuran vd., 2011: 29-31). Zira bu makale için yapılan tıbbi araştırmaların sonuçları göstermiştir ki; hamileliğin belli bir aşaması sonrasında tüketilen hurma doğuma yardımcı bir unsurdur (Al-Kuran vd., 2011: 30-31). O, doğum öncesinde tüketildiğinde oksitosin hormonu salgılanmasını desteklemekte ve bu durumda olması gerektiği gibi uterus kasılmalarını arttırarak doğumu başlatmaktadır (Al-Kuran vd., 2011: 30-31; Partovi-Meran, 2018: 54-55). Ayrıca hurma, doğumun başlaması ve gerçekleşmesi evresinde bu denli önemli etkilere sahip olmasının yanı sıra ise oksitosin salgısına katkısı gereği doğum sonrasındaki süreç ile de yakından ilişkilidir (Khadem vd., 2007: 64-71; Partovi Meran, 2018: 54-55). Bu bağlamda doğum sonrasında uterusun küçülmesi ve buna bağlı kanama kontrolündeki etkisi son derece önemlidir. Ayrıca yine doğum sonrası sürecin bir parçası olarak, onun bebeğin emzirilmesindeki etkinliği de dikkat çekicidir. Modern tıp ve fitoterapi araştırmalarının ortaya koyduğu sonuçlara göre hurma yiyen annelerin sütlerinde bir artış gözlemlenir (El-Sakka vd., 2014: 7). Bu durum hurmanın emzirme sürecinde annenin beslenmesi ve besleyebilme potansiyelinin artmasına olan katkısı bağlamında oldukça önemlidir. Ve daha önemli olan nokta ise bu bilimsel bilginin Mezopotamya mitoslarının satır aralarında da mevcut olmasıdır. Buna göre Ilgın ve Hurma ağaçlarının atışmalarını anlatan bir mitosta hurma ağacı ılgın ağacına şu şekilde seslenir; (Dalley, 1993: 1)

“Sen ey Ilgın, işe yaramaz bir ağaçsın. Senin dalların ne için güzeldir? Ilgın meyvesi diye bir şey yoktur. Benim meyvelerim kralların masalarını onurlandırır. Krallar kendileri onu yer ve insanlar benim hakkımda iyi şeyler söyler. Ben bahçıvan için fazla yapıyorum ve o bunu kraliçeye veriyor. O anne olarak kendi çocuğunu benim gücümün hediyeleriyle besliyor ve yetişkinlerde onu yiyor. Benim meyvelerim kraliyetin huzurundadır.”

Mitosta hurmanın meyveleriyle övünmesi sırasında söylediği “*O anne olarak kendi çocuğunu benim gücümün hediyeleriyle besliyor ve yetişkinler de onu yiyor.*” ifadesi açıkça yukarıda

¹⁶ Sümer dinsel yaşamında İnanna gibi Hurma ile ilişkili gözükten bir diğer isim de Nisaba’dır. Nisaba aslında bir bereket tanrıçasıdır ve bununla ilişkili olacak ki bugün Berlin Müzesinde korunan bir taş vazoda omuzlarından çıkan hurma dallarıyla betimlenmiştir. Stol, 2016: s. 370, 658, Res. 51.

¹⁷ Ayrıca orijinal metin için bkz.: <http://oracc.museum.upenn.edu/saao/corpus>, no: SAA 03 007 (25.02.2021)

modern tıbbın bugün deneysel uygulamalarla ortaya koyduğu bilginin aslında binlerce yıl önce çoktan keşfedilmiş olduğunu da kanıtlamış oluyor. Ve bu bilgilere Demir Çağına tarihlenen Karatepe kabartması da eklendiğinde; mitostan logosa bir gerçeğin ikonografisi de anlam kazanıyor¹⁸. Karatepe kabartmasında ayakta duran bir kadının yaşça büyük çocuğunu bir hurma ağacının yanı başında emzirdiği görülür (Fotoğraf 1). Tasvirdeki kadının sıradan bir kadını mı yoksa bir kraliçe yahut tanrıçayı mı betimlediği ise açık değildir. Hatta araştırmacılar arasında bu bağlamda farklı yorumlamalar da mevcuttur¹⁹. Bu yorumlamaların bazıları, kadın ve çocuğun kimliğini Mısır pantheonunun ana-oğul tanrı görünümü yansıtan İsis-Horus ikilisiyle açıklarken; bazıları ise kraliçe ve oğlu olarak yorumlar. Ne var ki, onların kimlikleri sahnenin temel okumasında pekte bir şeyi değiştirmez. Zira onlar ister tanrısal ister ölümlü olsun sahnede vurgulanmak istenilen genel konu annelik vurgusu özelinde “emzirme” eylemidir ve bu eylem içerisinde makalenin odak noktası olan hurma ağacı konuyla bütünleşircesine sahnenin hemen arkasında yer almıştır. Zannımca, içerisine hurmanın da eklendiği bu ikonografi -yukarıdaki bilgiler de göz önüne alındığında- hiç de tesadüfi olmayan bir görüntüyü yansıtır. Bu haliyle Karatepe kabartması, hurmanın, Mezopotamya’da başlayan ve anlaşılan yolculuğunun Anadolu’da devam eden bir yansıması olur²⁰.

4. SONUÇ

Hurma ağacının Mezopotamya’da ortaya çıkan varlığı, bölge için oldukça önemli bir besin kaynağı olmasıyla güçlenmiş ve zamanla onun dinsel fonksiyonlar kazanmasına da sebebiyet vermiştir. O, Mezopotamya dinsel yaşamı için Dumuzi, İnanna/İştâr, Mulissu gibi tanrı ve tanrıçaların içinde algılandığı bir kutsaldır. Onun dişi ve erili tanrı Dumuzi ve tanrıça İnanna ile özdeşdir ve yukarıda da değinildiği gibi İnanna/İştâr’ın bereketiyle de doğrudan ilişkilidir. Diğer yandan Assur dinsel yaşamına Mulissu ile taşınan ve tanrıçanın hurma ağacıyla özdeşleştiği gelenekte, bunun bir parçasıdır. Hatta Dumuzi mitosu bir kenara bırakılacak olursa, Mezopotamya’da hurmanın tanrıçalarla olan ilişkisi çok daha baskındır. Tüm bu dinsel ilişkinin yanı sıra ise Hurma sıradan kadınlar için de önemli bir yere sahiptir. Zira anlaşılan odur ki hurma, zor doğumlarda kadınların sığındığı bir güçtür. O Mezopotamya’da her yerde görünen varlığıyla beslenmeden, berekete kadının gücünde algılanan ve aynı zamanda kadına güç verendir. Keza bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturan verilerin de arka planında o ve onun sahip olduğu güç vardır. Yapılan bilimsel çalışmalarca desteklenen verilerden anlaşılır ki; hurma kadınların kolay doğum yapmasında ve doğum sonrası toparlanmalarında doğal bir ilaç niteliği taşır. Diğer yandan ise o, yine bilimsel verilerin ortaya koyduğu sonuçlara göre emzirme sürecinde sütün verimini de artırır. Modern tıp makalelerinin açıkça ortaya koyduğu bu veriler; hurmanın Mezopotamya’da kadın özelinde derinleşen varlık nedenlerinin kanıtıdır. Ve Mezopotamya’daki kadın-hurma ilişkisinin hem Karatepe kabartmasında, hem de bir Yunan mitosundaki doğum tasvirinde görülme sebebi de mutlak ki bu bilimsel bilginin kadim halklarca çoktan tecrübe edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Arkeolojik verilerde ana sahnenin gölgesinde kalan varlığıyla hurma, kadın ile olan ilişkisinde doğurmaktan doyurmaya uzanan sürecin binyıllardır süre giden bir parçasıdır²¹.

¹⁸ Karatepe kabartması için bkz. dn. 1.

¹⁹ Karatepe kabartmasındaki kadının kimliği hakkında öne sürülen farklı yorumlamalar için bkz. Alkim, 1948: s. 544, Lev. 130, Res. 23; Çambel, 1949: s. 28; Çambel ve Özyar, 2003: s. 61-63; Darga, 2013: s. 233; Tiryaki, 2019: s. 198-199.

²⁰ Karatepe kabartma repertuarı söz konusu olduğunda birden fazla kültürün etkisinden söz etmek mümkündür. Bu bağlamda özellikle Arami ve Fenike kültürlerinin varlığı ise oldukça dikkat çekicidir. Zira Hurma, her iki kültürün anavatanında oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca özellikle Fenike topraklarının hurmanın batya taşınmasında önemli bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Dolayısıyla Karatepe emziren kadını ve onun hurma ile olan birlikteliğinin böyle bir kültürel ilişkinin yansımasıyla ortaya çıkmış olması da oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. Karatepe kabartmalarının diğer kültürlerle olan ilişkisi için bkz.: Çambel, 1949: s. 28-31; Akurgal, 2000: s. 202-204; Çambel ve Özyar, 2003: s. 138-140.

²¹ Bu durum olasılıkla onun aynı şekilde tek tanrılı dinler içinde de yer bulmasının sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Kur’anı Kerim’deki Meryem Suresinin 23-26. satırlarında yazan “*Sonra doğum sancısı onu bir hurma ağacının gövdesine sığınmaya mecbur etti.*” “*Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun taze hurmalar dökülsün. Artık ye, iç, gözün aydın olsun.*” ifadeleri de son derece dikkat çekicidir. Bkz. Aktaş, 2016: s. 359.

KAYNAKÇA

- Aktaş E., (2016). *Kerim Kur'an Türkçe Çeviri*, Ankara: Dumat Ofset.
- Akurgal E., (2000). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: Tubitak Yayınları.
- Alkım B. U., (1948). Karatepe Kazısının Arkeolojik Sonuçları. *Belleten XII*, 534-547.
- Al-Kuran O., Al-Mehaisen L., Bawadi H., Beitawi S., Amarin Z., (2011). The effect of late pregnancy consumption of date fruit on labour and delivery. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 31(1), 29-31.
- Arias P. E. ve Alfieri N., (1958). *Spina. Die neuentdeckte Etruskerstadt und die griechischen Vasen ihrer Gräber*, München: Hirmer.
- Boardman J., (1970). *Greek Gems and Finger Rings in Early Bronze Age to Late Classical*, London: Thame&Hudson
- Bober P. P., (2014). *Antikçağ ve Ortaçağ'da Sanat, Kültür ve Mutfak*, (Çev. Ü. Tansel) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Boschung D., (1987). *Antike Grabaltäre aus den Nekropolen Roms*, Bern: Stapfli Verlag.
- Bottéro J. ve Kramer S. N., (2006). *Mezopotamya Mitolojisi* (Çev. A. Tümertekin) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Chao C.C. ve Krueger R.R., (2007). The Date Palm (Phoenix dactylifera L.): Overview of Biology, Uses, and Cultivation, *Hort Science*, 42 (5), 1077-1082.
- Clarke J. R., (1979). *Roman Black-and-White Figural Mosaics*, New York:Hebook.
- Collins P., (2006). Trees and Gender in Assyrian Art, *Iraq*, 68, 99-107.
- Çambel H., (1949). Karatepe Heykeltraşlık Eserleri Üzerinde Bazı Mülahazalar, *Belleten XIII*, 49, 21-36.
- Cambel, H. ve Özyar A. (2003). *Karatepe-Aslantaş. Azatiwataya: Die Bildwerke*, Mainz am Rhein: Verlag von Philipp von Zabern.
- Çelgin G., (2011). *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Dalley S., (1993). Ancient Mesopotamian Gardens and the Identification of the Hanging Gardens of Babylon Resolved, *Garden History*, 21, (1), 1-13.
- Darga M., (2013). *Anadolu'da Kadın On bin yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilek Y., (2019). *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Eliade M., (2004). *Dinler Tarihine Giriş* (Çev. L. Arslan) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- El-Sakka A., Salama M., ve Salama K., (2014). The Effect of Fenugreek Herbal Tea and Palm Dates on Breast Milk Production and Infant Weight, *Journal of Pediatric Sciences*, 6 (e202), 2-8.
- El Hadrami A., Daayf F. ve El Hadrami I., (2011). Date Palm Genetics and Breeding, Shri Mohan Jain, Jameel M. Al-Khayri, Dennis V. Johnson, (Ed.), *Date Palm Biotechnology*, (s. 479-512) New York: Springer
- Giovino, M., (2007). *The Assyrian sacred tree: a history of interpretations*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Grimal P., (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, (Çev. S. Tamgüç) İstanbul: Sosyal Yayınlar.

- Güveloğlu A., (2019). *Antik Çağ Mutfak Sözlüğü, Aletler, Bitkiler, İçkiler, Kişiler, Mekanlar, Yazarlar ve Yemekler*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Haspels C.,(1936). *Attic black-figured Lekythoi*, Paris: De Boccard.
- Hehn V., (1885). *The Wanderings of Plants and Animals from Their First Home*, London: Swan Sonnenschein and co.
- Hellenkemper H., (1998). *Die neue Welt der Griechen. Antike Kunst aus Unteritalien und Sizilien, Ausstellungskatalog Römisch-Germanisches Museum der Stadt Köln*, Mainz: Verlag Philipp von Zabern
- Howgego C., (2000). *Geld in der Antiken Welt. Was Münzen über Geschichte verraten*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- İşık F., (2011). *Capus Gentis Lyciae, Patara Lykia Soyunun Başkenti*, İstanbul: Scala Matbaacılık.
- İşkan H., (2019). *Patara, Kent, Liman, Kült*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jacobsen T., (2017). *Karanlığın Hazineleleri, Mezopotamya Dininin Tarihi*, (Çev. S. Erduman), İstanbul: Paris Yayınları.
- Jacobsthal P., (1927). *Ornamente Griechischer Vasen. Aufnahmen, Beschreibungen und Untersuchungen* Berlin: Frankfurter Verlag.
- Khadem, N., Sharaphy, A., Latifnejad, R., Hammod, N. ve Ibrahimzadeh, S. (2007). Comparing the efficacy of dates and oxytocin in the management of postpartum hemorrhage, *Shiraz E-Medical Journal*, (8) 64-71.
- Kaltsas, N. E., ve Shapiro. H. A., (2008) *Worshiping Women: Ritual and Reality in Classical Athens*, New York: Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation (USA) in collaboration with the National Archaeological Museum Athens.
- Kramer N.S., (2002). *Sümerler*, Ankara: Kabalcı Yayınevi.
- Marinatos S., (1973). *Kreta, Thera und das mykenische Hellas* München: Hirmer.
- Pappalardo U., (2012). *Griechische und römische Mosaiken*, München: Hirmer Verlag.
- Parpola S. (1993). The Assyrian Tree of Life: Tracing the Origins of Jewish Monotheism and Greek Philosophy, *Journal of Near Eastern Studies*, 52(3), 161- 208.
- _____ (2000). Monotheism in Ancient Assyria, *Concepts of Divinity in the Ancient World*, Barbara Nevling Porter (Ed.), (s. 165-209).Transactions of the Casco Bay Assyriological Institute, (1).
- Pazske M. Z., (2019). Date palm and date palm Inflorescences in the Late Uruk Period (c. 3300 b.c.): Botanyand archaic script, *IRAQ* (81) 221–239.
- Penglase C., (1997). *Greek Myths and Mesopotamia, Parallels and Influence in the Homeric Hymns and Hesiod*, London-Newyork: Routledge.
- Partovi-Meran H. E. Meran, Doğum Eylemini Başlatmada Doğal Yöntemlerin Etkisi: Hurma Tüketimi ve Meme Ucu Uyarısı (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Publius Ovidius Naso Dönüşümler I-XV. 2020, (Çev. A. Coşkun Abuagla) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Popenoe P.,(1924). The Date-Palm in Antiquity, *The Scientific Monthly*, 19(3), 313-325.
- Pruessner A. H., (1920). Date Culture in Ancient Babylonia, *The Americian Journal of Semitic Languages and Literatures*, 36(3), 213-232.

Sevin V., (2014). *Assur Resim Sanatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Simon E., (1981). *Die griechischen Vasen*, München: Hirmer Verlag.

Stoll M., (2000). *Birth in Babylonia the Bible Its Mediterranean Setting*, Cuneiform Monographs 14, Groningen: Styx Publications.

_____ (2016) *Women in the ancient Near East*, 2016.

Tengberg M., (2012). Beginnings and early history of date palm garden cultivation in the Middle East, *Journal of Arid Environments* 86, 139-147.

Tiryaki G., (2019). Demirçağ Anadolu'sunda Çocuk/Çocukluk Temsilleri Üzerine, *Colloquium Anatolicum* 18, 183-209.

Von Bothmer D., (1985). *The Amasis Painter and his World. Vase-Painting in Sixth-Century B.C. Athens. Ausstellungskatalog* New York - Toledo - Los Angeles.

<http://oracc.museum.upenn.edu/saao/corpus> (25.02.2021)

Fotoğraf 1. Karatepe Emziren Kadın Kabartması

Fotoğraf 2. Leto'nun Doğumu (Kaltsas ve Shapiro, 2008: 82, Res. 5)

Fotoğraf 3. Akkad silindir mührü üzerinde aralarında hurma ağacı ile betimlenmiş tanrısal ? bir çift
https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1846-0523-347 (12.03.2021)

Fotoğraf 4. Yeni Assur silindir mührü üzerinde hurma ağacı önünde İştar
https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1835-0510-2 (12.03.2021)

Fotoğraf 5. Yeni Assur kabartması üzerinde Kral Aurnasirpal II ve ortada kutsal/yaşam ağacı (hurma)

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1849-0502-15 (12.03.2021)

EXTENDED SUMMARY

Purpose

This article, absent of an iconographic assessment, began with the Karatepe nursing mother relief and the connection between date palms and women in the myth of Leto's birth, especially the lines "There, resting on a date palm and the tree of Pallas, Latona gave birth to twins."

Methodology

The methodology of this article, regarding the relationship between dates and women in regard to the myth of Leto's childbirth and the nursing mother relief of Karatepe, is based on an assessment of a selection of scientific data from different fields (botany, ancient language, archeology, modern medicine) and a chronologically arranged composition of their results. In this context, we first outline the general framework of this article, then discuss the general lines of the topic by highlighting their cause-and-effect relationship.

Findings

Date palms play an important role in the culture of Mesopotamia. Without a doubt, their significance as a source of nutrition in this fundamental area brought forward their great importance. This is because dates are one of the few trees that produce better and more nutritious fruit in the harsh climate and topography of Mesopotamia. But their presence in Mesopotamia does not stop there. Dates were also an important part of religious life in Mesopotamia. When the topic at hand is the religion of Mesopotamia, it is clear that date palms are one of the few trees endowed with religious significance. In this context, the fact that they were perceived as identical or related to goddesses such as Dumuzi and Inanna and later Ishtar and Mulissu is incredibly interesting. On the other hand, the date's relation to women in Mesopotamia is not limited to only goddesses. In this regard, dates are recorded as a source of strength capable of helping women transfer their pain or protect women during the difficult childbirth known as 'Sinnistu la musesertu'. In addition, according to another myth rooted in Mesopotamia, dates are a source of beneficial nutrition for nursing mothers. Therefore, whether it be a goddess or mortal, it is clear that women and dates were closely intertwined in Mesopotamia.

Conclusion and Discussion

Taking the relationship between women and dates into consideration in Mesopotamia, if we return to the date palm seen in the Karatepe depiction of a nursing mother and Ovidius's lines "There, resting on a date palm and the tree of Pallas, Latona gave birth to twins.", we can see that the image of nursing under or resting on a date palm is simply a description of landscape or Ovidius is nothing more than a narrator of the myth. This is because, as explained above, dates are related to women in multiple ways in Mesopotamia. Regarding the topic of Leto's childbirth, the act of giving birth is without a doubt the focus of this relationship. Found in Mesopotamian texts describing spells and magic, dates are said to act as a source of strength to transfer pain away from the women and protect her during the difficult births known as 'Sinnistu la musesertu'. They are clearly what is required to help with birth. In addition, this is more than just a perception explained by ancient symbolism. According to the data revealed through modern medicine, dates, when consumed after a certain stage of pregnancy, aid in childbirth. When dates are consumed before birth, they support production of the hormone oxytocin, which increases contractions in the uterus and induces labor. Additionally, after childbirth oxytocin has the effect of decreasing the size of the uterus and therefore is helpful in controlling related bleeding. Beyond all of this, dates play an important role in nursing children, a part of the period following childbirth. According to results presented by studies in modern medicine and phytotherapy, a clear increase in milk production is seen in mothers that eat dates. The interesting point is that this scientific information is confirmed in the lines of Mesopotamian myths. In a myth describing an argument between a tamarisk tree and a date palm, the date says the following to the tamarisk: "...that mother feeds her child with the gifts of my strength and adults eat them...". This statement clearly proves that the information gained through the experiments of modern medicine had already been discovered thousands of years ago. When we add the Karatepe relief to this

information, truth gains meaning in iconography, from mythology to logos. The Karatepe relief depicts a woman standing next to a date palm as her older child nurses. It is unclear whether the woman in the image is an ordinary woman, a queen, or a goddess. In fact, there are many interpretations found among researchers. Some of these interpretations state that the woman and child represent the god-like mother and son of the Egyptian pantheon, Isis and Horus, while others interpret them as a queen and her son. However, their identity does little to change the main theme of the scene. This is because whether the scene features subjects of mortals or the divine, the general topic that is being emphasized is the action of nursing and this action is combined with the main subject of this article, dates, standing just behind the main theme as a major part of the story. As far as I am concerned, this iconography, with the addition of a date palm, reflects more than just a coincidence, especially when we take the above information into account. Thusly, the Karatepe relief is a reflection of the journey of dates that began in and was given meaning in Mesopotamia.

The presence of dates, emerging first in Mesopotamia, strengthened by their importance as a source of nutrition caused them to gain religious functions over time. They are a part of the holiness of gods and goddess such as Dumuzi, Inanna/Ishtar, and Mulissu. They are identified with the male and female god Dumuzi and the goddess Inanna and are directly related to the fertility of Inanna/Ishtar. On the other hand, the tradition of identifying date palms with the goddess Mulissu in Assyrian religious life is a part of this. If we leave the myth of Dumuzi to the side, dates' relationship to women is much more prominent in Mesopotamia. In addition to all of these religious associations, dates played an important role in the lives of ordinary women as well. It is clear that dates were a source of strength for women experiencing difficult labor. With their presence visible throughout Mesopotamia, from nutrition to fertility, dates are perceived in women's strength and as that which gives women strength. Likewise, dates and the strength they possess remain in the background of the data on which this article is based. It is understood from data supported by scientific research that dates serve as natural medicine to ease women's childbirth and help them recover afterwards. On the other hand, according to the data once again presented through scientific studies, dates increase milk production in nursing women. These data, clearly presented in journals of modern medicine, provide proof of the reasons for the special connection between women and dates in Mesopotamia. And the reason for the presence of this connection in both the Karatepe relief and portrayals of childbirth in Greek mythology is based on the fact that this scientific knowledge had been gained by the public many years prior. Dates, still in the shadows of the main subject in archeologic data, in their relation to women, are a millennia-old part of the cycle of conception, pregnancy, and childbirth.